

รวมบทความฉบับเต็ม

The 1st National Conference Srikhottaboon Studies

การประชุมวิชาการระดับชาติศรีโคตรบูรณศึกษา ครั้งที่ 1

NCSS1st

“แลสายน้ำโขงกับงานวัฒนธรรม
เพื่อพัฒนาท้องถิ่น”

ณ มหาวิทยาลัยนครพนม

วันพฤหัสบดี ที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ.2562

รายการอ้างอิง (Citation)

สุขเกษม ขุนทอง, พิสมัย ราชนะชัย พูลสุข และ ถิรวิทย์ไพรมหานิยม. (2562) อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองผ่าน “ตำนาน” บทสวดชี้นำทางคนตาย. การประชุมวิชาการระดับชาติศรีโคตรบูรณ์ศึกษา ครั้งที่ 1 (แลสายน้ำโขงกับงานวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น) 2 พฤษภาคม 2562. มหาวิทยาลัยนครพนม, หน้า 324-338.

การประชุมวิชาการระดับชาติศรีโคตรบูรณศึกษา ครั้งที่ 1 “ແລສາຍນ້ຳໂຂງກັບງານວັດນຸຮຣຣມ ເພື່ອພັດທະນາທ້ອງຖິ່ນ”

วันพฤหัสบดีที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2562

ณ ห้องประชุมพนมศิลป์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เขตพื้นที่การศึกษามรุกขนคร
มหาวิทยาลัยนครพนม ตำบลนาราชควาย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

คณะกรรมการวิชาการ

ศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รองศาสตราจารย์ ดร.ยศ บริสุทธิ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รองศาสตราจารย์ ดร.อิสรา ก้านจักร	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จารุณี ชามาศย์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรสวรรค์ วงศ์ตาธรรม	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุภูมิ เขตจัตุรัส	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ดร.แก้วตา จันทรานุสรณ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ราชันย์ นิลวรรณภา	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมัย วรรณอุตร	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สักรินทร์ แซ่ภู	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฐมพงศ์ ณ จัมปาศักดิ์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ดร.พิเชษฐ บุญศรีอนันต์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.ธงชัย สมบูรณ์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ดร.सानิตย์ ศรีคุณ	มหาวิทยาลัยพะเยา
ดร.ชุลิดา เหมตะศิลป์	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญชู ภูศรี	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ดร.สุทธินันท์ ศรีอ่อน	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ราวิช ราชศรี	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัญชา พุฒิวิรากุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ วิเศษสัตย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี สีบสิงห์	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา นาแพงหมื่น	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ดร.สถิตย์ ภาคมฤค	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ดร.อธิป เกตุสิริ	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พวงทอง เพชรโทน	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยยุทธ ศิริสุทธิ	มหาวิทยาลัยนครพนม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี ศรีพุทธรินทร์	มหาวิทยาลัยนครพนม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมสมร เรืองบริบูรณ์	มหาวิทยาลัยนครพนม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิรมน กาสี	มหาวิทยาลัยนครพนม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัลยา มิชะมา	มหาวิทยาลัยนครพนม
ดร.วิสิฎฐ์ คิคคำส่วน	มหาวิทยาลัยนครพนม
ดร.ปุกณนตรีย์ เจียวิริยบุญญา	มหาวิทยาลัยนครพนม
ดร.อภิกนิษฐา นาเลา	มหาวิทยาลัยนครพนม
ดร.รุ่งลาวัลย์ เอี่ยมกุศลกิจ	มหาวิทยาลัยนครพนม
ดร.อธิราชย์ นันขันตี	มหาวิทยาลัยนครพนม
ดร.พีรพงษ์ ธีระเผ่าพงศ์	มหาวิทยาลัยนครพนม
ดร.ปรมะ แหวงเมือง	มหาวิทยาลัยนครพนม
ดร.สุวิสาข์ จรัสกมลพงศ์	มหาวิทยาลัยนครพนม
ดร.วัชรี แสงบุญเรือง	มหาวิทยาลัยนครพนม
อาจารย์ณรงค์ฤทธิ์ สุมาลี	มหาวิทยาลัยนครพนม
อาจารย์อนุชิต สิงห์สุวรรณ	มหาวิทยาลัยนครพนม
อาจารย์กษมา ประเสริฐสังข์	มหาวิทยาลัยนครพนม
อาจารย์เจษฎา ไชยตา	มหาวิทยาลัยนครพนม

คณะกรรมการฝ่ายเอกสารการประชุมวิชาการและประชาสัมพันธ์

อาจารย์วัชรระ สุตะโคตร	มหาวิทยาลัยนครพนม
ดร.สุวิสาข์ จรัสกมลพงศ์	มหาวิทยาลัยนครพนม
อาจารย์สุภัทรรชรี บุญประชุม	มหาวิทยาลัยนครพนม
อาจารย์นันทิญา พันธุ์โชติ	มหาวิทยาลัยนครพนม
อาจารย์เฉลิมพล อธาโส	มหาวิทยาลัยนครพนม
นางสาววรรณชिरา จันทะเมธี	มหาวิทยาลัยนครพนม

BHA: กลุ่มความเชื่อ ประวัติศาสตร์และโบราณคดี			
ผู้ทรงคุณวุฒิประจำห้องนำเสนอ: รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ			
รหัส	ชื่อผู้นำเสนอ	ชื่อบทความ	หน้า
BHA01	ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม	นาคสถานในภาคอีสานของไทย	229-242
BHA02	อิสระ ตรีปัญญา	แนวคิดพุทธปรัชญาในการสร้างสรรค์งานศิลปะร่วมสมัยของคามิน เลิศชัยประเสริฐ	243-254
BHA03	สุทธินันท์ ศรีอ่อน	โปงอีสาน: วัตถุสัญลักษณ์กับภาพแทนความเป็นชายในวัฒนธรรมพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน	255-269
BHA04	วัลลภ บุญทานัง	ความเชื่อและวิถีปฏิบัติ: วัฒนธรรมหลังความตายของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดนครพนม	270-285
BHA05	ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร	ทางของ: ดอกไม้มงคลในบริบทสังคมวัฒนธรรมอีสาน	286-296
BHA06	ยโสธรร่า ศิริภาประภากร	การศึกษาปัญหาจะปราสาท ช ย ภ ต ร ศาสนาสถานในอริยธรรมขอมโบราณพันปีที่มีอิทธิพลบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนท้องถิ่นใน จังหวัดสุรินทร์	297-311
BHA07	สัมพันธ์ ยิ่งยุทธ	ชื่อบ้านนามเมืองในอำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร	312-323
BHA08	สุขเกษม ขุนทอง	อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ชุมชนมั่ง ผ่าน “ตำนาน” บทสวดชี้ นำทางคนตาย	324-338
BHA09	สมิทธิ เสมพูล	การเขียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชาติพันธุ์ในพื้นที่ชุมชนภาคเหนือตอนล่างแบบมีส่วนร่วม	339-354
BHA010	นพพล แก่งจาปา	ประวัติศาสตร์การพัฒนาเมืองเลยใน “ยุคสงครามเย็น”	355-371

อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ชุมชนม้ง ผ่าน “ตำนาน” บทสวดขึ้นนำทางคนตาย
The Historical Identity of the Hmong Community through the
“Legend” of the Psalm to Guide the Deceased

สุขเกษม ขุนทอง¹, พิสมัย รบชนะชัย พูลสุข² และ ธีรวิทย์ ไพรมหานิยม³
Sukkasem Khunthong¹, Pitsamai Robchanachai Poolsuk² and Thirawit
Pramahaniyom³

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ชุมชนม้ง ผ่าน “ตำนาน” บทสวดขึ้นนำทางคนตาย และ 2) วิเคราะห์ความสัมพันธ์อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ชุมชนม้ง ผ่าน “ตำนาน” บทสวดขึ้นนำทางคนตาย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประเด็นอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ ตามหลักสังคมวิทยา โดยวิธีการทางประวัติศาสตร์ (ความเชื่อแบบดั้งเดิม) กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้อาวุโส และปราชญ์ จำนวน 9 คน ที่สมัครใจและยินดีให้ข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และข้อมูลแบบทุติยภูมิจากเอกสาร และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการผ่านระบบสังคมและการทำหน้าที่พื้นฐาน 4 ประการ ผลการศึกษาพบว่า 1) ชุมชนม้งนำเรื่องเล่าบทสวดขึ้นนำทางคนตายทางประวัติศาสตร์มาร้อยเรียง เพื่อการธำรงรักษาไว้ซึ่งแบบแผนแบบดั้งเดิมพร้อมกับสร้างอัตลักษณ์และเอกลักษณ์เฉพาะขึ้นในพิธีบำเพ็ญกุศลศพ และ 2) บทสวดขึ้นนำทางคนตาย มีความเกี่ยวโยงถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมทางประวัติศาสตร์ มีการจัดเครือข่ายความสัมพันธ์ของระบบสังคมเพื่อทำหน้าที่ผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม และมีการรักษาอัตลักษณ์ของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ม้งได้อย่างเป็นองค์รวม

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ ประวัติศาสตร์ ตำนาน บทสวดขึ้นนำทางคนตาย ชุมชนม้ง

¹สังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

²สังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

³ ภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ABSTRACT

This study aimed 1) to investigate the historical identity of the Hmong community through the “legend” of the psalm to guide the deceased and 2) to analyze the relationship of the historical identity of the Hmong community through the “legend” of the psalm to guide the deceased. It was a qualitative research. Historical identity issues were based on sociology via historical methods (traditional beliefs). The target group consisting of 9 people who were the elderly persons and scholars and willing to contribute the information through these instruments; interview form, observation form, and the secondary data; documents and other relevant documents. Data were analyzed by content analysis through Social System and four elements of Functional-Prerequisites. The findings were shown that; 1) The Hmong community has composed the story of the psalm to guide the deceased through the history for traditional maintenance and to generate a specific identity and uniqueness in the funeral ceremony, and 2) the psalm to guide the deceased is related to the traditional way of life in a history. The network relationship of the social system was integrated to reproduce the culture and able to maintain the holistic identity of Hmong ethnic group.

Keywords: Identity, History, Legend, The psalm to guide the deceased, The Hmong Community

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจความหลากหลายทางกระบวนการคิดของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ใช้ชีวิตในลักษณะพึ่งพา และผูกพันกับความเชื่อแบบดั้งเดิมมานานนับพันปี เพื่อทำความเข้าใจวิถีความเชื่อ พิธีกรรม คติพื้นบ้าน จนถึงวิธีการใช้เหตุผลในลักษณะที่แตกต่างไปจากวิถีคิดแบบที่เราคุ้นเคยและเข้าใจ การศึกษาสังคมวิทยาชาติพันธุ์ของชนกลุ่มต่าง ๆ ในเขตภาคเหนือตอนบน พบว่าแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีการตีความเข้าใจสภาพแวดล้อมธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง ความเข้าใจเหล่านี้สะท้อนออกมาอย่างชัดเจนในองค์ความรู้ของท้องถิ่น ที่แสดงให้เห็นถึงสัมพันธ์ภาพอันลึกซึ้งระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับอำนาจที่มองไม่เห็น เพื่อตอบสนองความต้องการในการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์

การตอบสนองความต้องการของกลุ่มชาติพันธุ์ ไม่ว่าจะมนุษย์จะคิดอะไร เหตุปัจจัยที่มากกระตุ้นความคิดก็มาจากความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทั้งสิ้น ขณะเดียวกันสังคมวิทยาเป็นวิชาที่ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์ และปรากฏการณ์ทางสังคม ทั้งนี้รวมถึงขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมอันเป็นพื้นฐานความคิด ความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ ข้อมูลทางวัฒนธรรมของสังคมยังคงอาศัยข้อมูลคติชนวิทยา เนื่องจากมีเนื้อหาที่สัมพันธ์กัน บางครั้งแยกจากกันไม่ออก กล่าวคือ “คติชนวิทยา” คือ กระจกส่องสังคม ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ 3 ประการ คือ ความคิด การกระทำและผลของการกระทำ เป็นการสะท้อนสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมได้อย่างชัดเจนในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปที่ขึ้นอยู่กับบริบทและเงื่อนไขทางสภาพแวดล้อมที่ตนอยู่อาศัยจะเป็นปัจจัยในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ (ชนิษฐา จิตชินะกุล, 2545 : 12; นิยพรรณ (พลวัฒน์) วรณศิริ, 2550 : 16 และ

ยศ สันตสมบัติ และคณะ, 2547 : 1-28)

พฤติกรรมของมนุษย์จะถูกสร้างขึ้นโดยกระบวนการทางสังคม เมื่อตกผลึกแล้วอาจจะมีคามหมายคงที่ปรับเปลี่ยน หรือแม้กระทั่งเปลี่ยนรูปแบบใหม่ไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นหลัก กล่าวอีกนัยหนึ่ง อัตลักษณ์เป็นเรื่องของความเข้าใจและการรับรู้ที่เราเป็นใครและคนอื่นเป็นใคร นั่นคือเป็นการกอรปขึ้นและดำรงอยู่ว่าเรารับรู้เกี่ยวกับตัวเองอย่างไร และคนอื่นรับรู้เราอย่างไร โดยมีกระบวนการทางสังคมในการสร้างและสืบทอด ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีคนหรือกลุ่มคนอื่น ๆ ด้วย และอัตลักษณ์มีทั้งเป็นระดับปัจเจก (Individual) และอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม (Collective) ในระดับปัจเจก บุคคลคนหนึ่งอาจจะมีหลายอัตลักษณ์อยู่ในตัวเอง เช่น เพศสภาพ ชาติพันธุ์ ชาติ ช่วงชั้นทางสังคม อาชีพ และศาสนา เป็นต้น ในขณะที่อัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มจะถูกสร้างบนพื้นฐานของความเหมือนกันของกลุ่มนั้น ย่อมมีความแตกต่างกับกลุ่มอื่น มาเป็นตัวกำหนดความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มตนเองด้วย ฉะนั้น เมื่อพูดถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ จึงเป็นลักษณะของอัตลักษณ์ร่วมสมาชิกของกลุ่มคนในสังคมเดียวกัน ซึ่งแตกต่างออกไปจากกลุ่มอื่น ๆ (ศุภย์มานุษยวิทยาสรีนธร, 2547 : 32-34) สอดคล้องกับ วสันต์ ปัญญาแก้ว (2559 : 50) กล่าวว่า อัตลักษณ์ มีความเชื่อมโยงใน “ความเป็นปัจเจก” ที่เชื่อมต่อกับสังคม เพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ และในมิติอัตลักษณ์จึงเป็นเรื่องของการใช้สัญลักษณ์ (Symbols) เพราะการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์เกี่ยวกับมิติ “ภายใน” ของความเป็นตัวเราอย่างมาก ทั้งในด้านอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด เพราะมนุษย์จะให้ความหมายหรือเปลี่ยนแปลงความหมายเกี่ยวกับตนเองในกระบวนการที่เขาสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอื่น ในแต่ละกลุ่มชน

ทั้งนี้ในแต่ละกลุ่มชนจะมีลักษณะและรูปแบบของวัฒนธรรมเฉพาะที่เป็นของตนเอง การบ่งบอกความเป็นอัตลักษณ์จะมีติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด เช่น ความผูกพันระบบเครือญาติ ศาสนา ภาษา และพฤติกรรมทางสังคม เป็นลักษณะร่วมและมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของคนกลุ่มเดียวกัน ซึ่งยังคงเป็นภาพนิ่ง และมีความเป็นพลวัตของกลุ่มชาติพันธุ์และวัฒนธรรม ถึงแม้จะมีเส้นแบ่งความเป็นรูปแบบเฉพาะของแต่ละกลุ่ม แต่คนก็สามารถสื่อสารข้ามระหว่างวัฒนธรรมได้ และการที่สมาชิกในกลุ่มหนึ่ง ๆ จะบอกว่าตนเองเป็นใครนั้น ต้องขึ้นอยู่กับบริบทของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่พวกเขามีกับกลุ่มอื่น ๆ ด้วย และเป็นการหล่อหลอมความรู้สึกร่วมกันในสายเลือด (shared descent) ซึ่งปรากฏออกมาในรูปของภาษา นิทานหรือนิยายที่สมาชิกในกลุ่มเชื่อว่ามีจุดกำเนิดร่วมกัน และบริบททางประวัติศาสตร์ที่สมาชิกในกลุ่มประสบมาด้วยกัน และในประเด็นจิตสำนึกร่วมทางประวัติศาสตร์ (Historical Consciousness) เป็นส่วนหนึ่งเพื่อกำหนดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic Identity) โดยจะเลือกเอาบางสถานการณ์หรือบางเรื่องราวที่มีนัยสำคัญต่อตนเองมาทำให้เป็นความจริงทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ (ศุภย์มานุษยวิทยาสรีนธร, 2547 : 32-34)

ประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นผลผลิตจากสังคมสามารถแบ่งได้ 3 ภาพ คือ ภาพแรกเกี่ยวกับตัวตน เป็นภาพตัวตนของตัวเองที่เกิดขึ้นในสายตาของผู้อื่นเป็นภาพลักษณ์หรือความคิดแรกที่คนอื่นคิดเมื่อมีคนพูดถึงตัวเรา ซึ่งอาจจะไม่ใช่ภาพแห่งตัวตนแท้จริงของเรา โดยทั่วไปย่อมไม่มีใครต้องการให้ผู้อื่นระลึกถึงเราในภาพลักษณ์ที่ไม่ดี ภาพที่สองเป็นตัวตนในอุดมคติ เป็นภาพตัวตนที่เกิดขึ้นในความคิดของตัวเองหรือตัวตนที่เราต้องการจะเป็น ตัวตนในอุดมคติจึงเป็นกรอบในการกำหนดพฤติกรรมการแสดงออกของมนุษย์ให้เป็นไปตามความคาดหวัง และภาพสุดท้าย คือ ตัวตนที่มนุษย์แสดงออก ซึ่งควรสอดคล้องกับตัวตนในอุดมคติ เพราะจะทำให้บุคคลมีความเชื่อมั่นในตนเอง ความเชื่อในแต่ละสังคมของกลุ่มชนต่าง ๆ ก็จะมีชุดของความเชื่อที่เป็นพื้นฐานที่ผู้คนในแต่ละ

กลุ่มแต่ ละสังคมถือปฏิบัติ เพราะเชื่อกันว่าจะเกิดมงคลและความดีงามแก่ผู้ปฏิบัติ อันเนื่องมาจากบริบททางสถาบันครอบครัวที่มีการอบรมบ่มเพาะระเบียบสังคมจากคนรอบข้างผ่านการหล่อหลอมทางวัฒนธรรม อันหมายถึงค่านิยมและวิถีปฏิบัติ เพราะวัฒนธรรมเป็นเรื่องของความคิด ความเชื่อที่กำหนดพฤติกรรมกระทำของมนุษย์ เป็นปัจจัยหล่อหลอมให้เกิดการสืบวิถีทางวัฒนธรรม (คณะกรรมการวิชาวามุขย์กับสังคม, 2559 : 75 ; จุฑาพรธร์ (จามจุรี) ผดุงชีวิต, 2551 : 60; เมตตาตา (กฤตวิทย์) วิวัฒนานุกูล, 2559 : 179; ศิริพร ณ ถลาง, 2559 : 34, 181 และศุภย์มานุชยวิทยาสรินธร, 2547 : 64-67)

การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ที่ต้องพยายามหาทุกวิถีทางในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อแบบดั้งเดิม เพื่อสร้างอัตลักษณ์และเอกลักษณ์เฉพาะขึ้นด้วยวิธีการทางคติชนวิทยาเป็นพื้นฐานในการออกกฎเกณฑ์ เพื่อใช้ควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างคนกับวิญญาณบรรพบุรุษ ผ่าน “ตำนาน” บทสวดขับนำคนตาย สอดคล้องกับแนวคิดหลักของนักคิดสำนักหน้าที่นิยม เชื่อว่าขนบธรรมเนียม หรือลักษณะทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนในสังคมล้วนมีความหมาย และหน้าที่ที่ทั้งสิ้น ไม่ว่าใครจะมองเป็นเรื่องแปลกก็ตาม พิธีกรรมของมนุษย์ที่เกิดจากความคิด และจิตนาการต่าง ๆ ล้วนต้องมีเหตุผลที่สร้างสรรค์ทำให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้น คนในสังคมนั้นย่อมเข้าใจและรับรู้ ว่า สิ่งที่ตนเองและสมาชิกในสังคมประพฤติปฏิบัติมีความหมายล้วนมีเหตุผล อย่างไรก็ตามพิธีกรรมมักมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ใช้เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์มาอธิบายเหตุผลของการบำเพ็ญกุศลศพพร้อมกับสร้างอัตลักษณ์ ซึ่งเกี่ยวกับวิถีปฏิบัติและหรือเมื่ออยู่ในสภาวะวิกฤติ อันเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตเพื่อรักษาสมดุลทางด้านจิตใจ (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2551 : 16; ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2546 : 119; พระธรรมปิฎกและคณะ, 2552 : 103; ภาณุเดช เกิดมะลิ, 2552 : 29; ยศ สันตสมบัติ, 2551 : 26-27 และ ศิริพร ณ ถลาง, 2557 : 364-365) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุขเกษม ขุนทอง และ วชิระ พิมพ์ทอง (2561 : 65) ที่ทำการศึกษาเรื่องพฤติกรรมกรรมการปรับตัวของมนุษย์บนฐานประวัติศาสตร์วิถีจารีตม้ง ชุมชนบ้านเจดีย์โคะ อำเภอแม่สอด จังหวัดตากพบว่า การให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์วิถีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมที่เกิดจากสำนักร่วมทางประวัติศาสตร์ มาเป็นกลไกการกำหนดพฤติกรรมกรรมการปรับตัวของคนม้ง เพื่อกำหนดพฤติกรรมอันเกี่ยวข้องกับระบบผลิต ระบบคุณค่า และระบบความสัมพันธ์ ที่ปรากฏออกมาในรูปของอัตลักษณ์และเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม

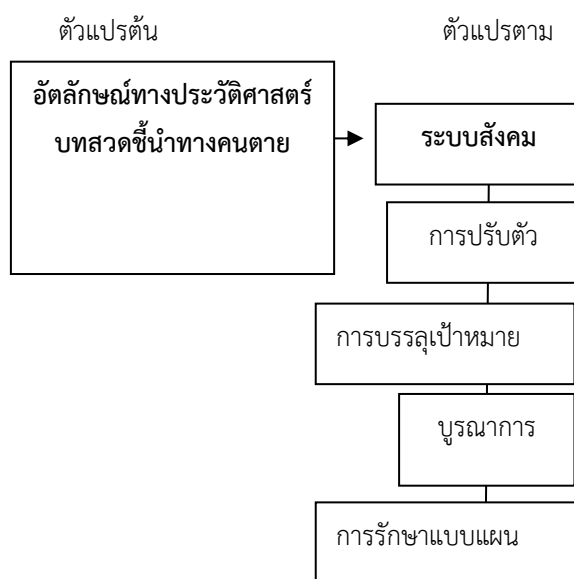
แสดงให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ของระบบสังคมกับระบบวัฒนธรรมจะต้องทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์กัน กล่าวคือ ระบบวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดค่านิยมของสังคม และระบบสังคมเป็นตัวกำหนดวิถีทางที่จะบรรลุเป้าหมายของค่านิยม มีการผลิตซ้ำ ปรับเปลี่ยน หรือสร้างอุดมการณ์อำนาจขึ้นมาใหม่ในบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ที่ต้องเผชิญกับวิกฤติ ท่ามกลางสภาวะขัดแย้ง ดังนั้น อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง เปรียบเสมือนรากเหง้าดั้งเดิมในวิถีดำรง และเป็นกลยุทธการประกอบบำเพ็ญกุศลศพ ให้อยู่ในกรอบของชุดความรู้ที่เกิดจาก “ตำนาน” ซึ่งปรากฏออกมาในรูปของความรัก ความห่วงหา ความผูกพัน และความยำเกรง ตลอดจนถึงความเชื่อในเรื่องของผีบรรพบุรุษ (เชื่อแบบดั้งเดิม) โดยมุ่งอธิบายระบบสังคมและการทำหน้าที่พื้นฐาน ซึ่งจะทำให้เข้าใจกลไกต่าง ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง อันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาศาสตร์สังคมวิทยา ซึ่งนำไปสู่ข้อเสนอแนะและการนำไปใช้ประโยชน์ในระดับพื้นที่ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ชุมชนมั่ง ผ่าน “ตำนาน” บทสวดขึ้นนำทางคนตาย
2. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ชุมชนมั่งผ่าน “ตำนาน” บทสวดขึ้นนำทางคนตาย

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนด ตัวแปรต้น ได้แก่ อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์บทสวดขึ้นนำคนตาย และตัวแปรตาม ได้แก่ ระบบสังคม (LIGA) และการทำหน้าที่พื้นฐาน 4 ประการ ได้แก่ 1) การปรับตัว 2) การบรรลุเป้าหมาย 3) บูรณาการ และ 4) การรักษาแบบแผน (สุภางค์ จันทวานิช, 2552 : 165-167)

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประเด็นอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ชุมชนมั่ง ผ่าน “ตำนาน” บทสวดขึ้นนำทางคนตาย เก็บข้อมูลตามหลักสังคมวิทยา (ความเชื่อแบบดั้งเดิม) โดยวิธีการทางประวัติศาสตร์ (The Historical Method) กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้อาวุโส และประชาชน ที่สนใจและยินดีให้ข้อมูล จำนวน 9 คน เป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการประกอบพิธีบำเพ็ญกุศลศพ โดยการสุ่มแบบเจาะจง และผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนของการวิจัยออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ชุมชนมั่ง ผ่าน “ตำนาน” บทสวดขึ้นนำทางคนตาย

1. รวบรวมสัมภาษณ์ (Interview) ในลักษณะแบบเจาะจง (focused interview) เป็นข้อคำถามปลายเปิด (Open – ended Questions) แบบตอบโต้กันทั้งสองฝ่าย (Two – way Communication) เกี่ยวกับศึกษาอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ชุมชนมั่ง ผ่าน “ตำนาน” บทสวดขึ้นนำทางคนตาย (การบำเพ็ญกุศลศพ ตามความเชื่อแบบดั้งเดิม)

1.1 นำร่างแบบสัมภาษณ์ ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา และตรงกับวัตถุประสงค์ จำนวน 3 คน ได้แก่ 1) รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐรดา วงษ์นายะ 2) ดร.สุรศักดิ์ บุญเทียน และ 3) ดร.อดิเรก ฟันเขียว

1.2 ผลการตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ (Interview) พบว่า มีความตรงทางด้านเนื้อหาและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ จากเอกสารและงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ชุมชนมั่งผ่าน “ตำนาน” บทสวดขึ้นนำทางคนตาย

3. การตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา โดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ด้านหลักสังคมวิทยา (คติชนวิทยา) จำนวน 3 คน (ตามข้อ 1.1) และครูเนติกานต์ (หมี) แซ่ม้า ผู้ช่วยนักวิจัยทำหน้าที่ล่าม พร้อมทั้งตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ชุมชนมั่ง ผ่าน “ตำนาน” บทสวดขึ้นนำทางคนตาย

1. การวิเคราะห์ข้อมูลด้านเนื้อหา โดยใช้เทคนิคการอธิบายผ่านระบบสังคม และการทำหน้าที่พื้นฐาน 4 ประการ ได้แก่ 1) การปรับตัว 2) การบูรณาการ 3) การรักษาแบบแผน และ 4) การบรรลุเป้าหมาย

2. ตรวจสอบผลวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ด้านหลักสังคมวิทยา จำนวน 3 คน (ขั้นตอนที่ 1) เพื่อหาความเชื่อมั่นของเนื้อหา

3. สรุปผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ชุมชนมั่ง ผ่าน “ตำนาน” บทสวดขึ้นนำทางคนตาย

สรุปผลการวิจัย

1. อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ชุมชนมั่ง ผ่าน “ตำนาน” บทสวดขึ้นนำทางคนตาย ตามประวัติศาสตร์จีนแหล่งกำเนิดของชนชาติเหมียวมีความสัมพันธ์กับ “ซานเหมียว” และ “หนานหนาน” ในยุคดึกดำบรรพ์ คือ ตั้งแต่ประมาณ 5,000 ปีก่อน นักประวัติศาสตร์จีนสันนิษฐานว่า บรรพบุรุษชาวเหมียวหรือมั่งน่าจะมาจากชนเผ่าที่เรียกตัวเองว่า “จิ่วลี่” ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ราบภาคตะวันออกเฉียงใต้ บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเหลือง และแม่น้ำแยงซี โดยมีจีหยู่ (Chi You/Txiv Wawg) เป็นหัวหน้า แต่จีหยู่ถูกหว่งตี้ (Huang Di) ผู้นำสัมพันธมิตรชนเผ่าอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเข้าใจกันในปัจจุบันว่าเป็นบรรพบุรุษของชาวจีน นำกองกำลังมาจากตอนบนของลุ่มแม่น้ำเหลือง เข้าโจมตีและเข้าครอบครองพื้นที่ดังกล่าว จากนั้นชาวเหมียวจึงอพยพลงทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ เข้าสู่บริเวณทะเลสาบตั้งถิ่น (Dong Ting) มณฑลยูนนาน และในที่สุดได้อพยพลงมาทางใต้เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศลาว พม่า และเข้ามาอยู่ในประเทศไทยในช่วงปลายรัชกาลที่ 5 โดยเดินทางผ่านเข้ามาทางชายแดนประเทศลาว ใน 3 ช่องทาง คือ ผ่านทางอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ทางอำเภอปัว จังหวัดน่าน และทางแนวภูเขาควาย จังหวัดเลย และได้กระจายไปตามพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทย เช่น แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน ตาก กำแพงเพชร สุโขทัย พิษณุโลก เพชรบูรณ์ เลย และสระบุรี เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในประวัติศาสตร์ชุมชนมั่งจะต้องเผชิญกับการโยกย้ายถิ่นฐานอยู่ตลอดเวลา แต่พวกเขาก็ยังคงรักษาและสืบทอดไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ของตนเองผ่านพิธีการบำเพ็ญกุศลศพ ตามที่ สุขเกษม

ขุนทอง (2561 : 121) ได้ศึกษาพบว่า เมื่อมีการตายเกิดขึ้นในหมู่บ้านของชาวม้ง ผู้อาวุโสสายสกุลแซ่ของตน จะยิงปืนขึ้นฟ้า 3 นัด เพื่อ “สื่อ” ให้คนในชุมชนได้รู้ว่า “มีคนตาย” และจะมีการบำเพ็ญกุศลศพภายในบ้านของผู้ตายเอง บรรดาญาติจะทำการล้างหน้าและอาบน้ำให้กับผู้ตาย หากผู้ตายเป็นหญิงที่มีครอบครัวแล้วญาติจะแต่งตัวให้ด้วยชุดที่เรียกว่า “เค้าลั่วเล่า” (เป็นชุดเดียวกับชุดเจ้าสาวที่หญิงชาวม้งทุกคนจะเก็บไว้ใส่อีกครั้งในวันที่จากโลกนี้) จากนั้นก็นำศพไปวางไว้ที่แคร่ไม้ที่เรียกว่า “ม้าผี” ตั้งศพไว้ตรงด้านหน้า “ผีสื่อลั้ง” ซึ่งเป็นบริเวณห้องโถงทางประตูเข้าบ้าน และหันศีรษะไปทางผีเตาไฟใหญ่ (คร้ว) พร้อมกับถืองธูปเทียนจากโยกันซง (Htaub maj) ให้ผู้ตาย 1 คู่ สำหรับใช้ในการเดินทางไปสู่ปรโลก จากนั้นจะมีการนำผ้าแดงมาคลุมศีรษะถึงหน้าผากผู้ตาย และจะยิงปืนขึ้นฟ้าอีก 3 นัด พร้อมกับเป่าแคนและตีกลอง แล้วจึงเริ่มมีการขึ้นบทสวดขึ้นทางคนตาย เพื่อให้ผู้ตายได้เดินทางไปหาวิญญาณบรรพบุรุษ เนื้อหาบทสวดมีเนื้อหาในลักษณะเป็นการเล่าเรื่องราวของผู้ตายตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต ซึ่งเล่าย้อนกลับไปยังสถานที่แรกเกิด นั่นก็คือบ้านที่มีฝิง “รก” ของผู้ตายไว้ ซึ่งตามประเพณีชาวม้ง เด็กที่เกิดมาเป็นชายจะนิยมฝิงรกไว้ที่เสากลางบ้าน (เสาเอก) และถ้าเป็นหญิงจะฝิงไว้ที่ใต้เตียงนอน เป็นการบอกถึงสถานภาพทางสังคมว่า “ชายเป็นใหญ่” และ “ชาย คือ หัวหน้าครอบครัว” และในบทสวดขึ้นนำทางให้คนตาย ยังสื่อถึงอัตลักษณ์ของความเป็นตัวตนปรากฏออกมาในรูปของ “ภาษา” ที่ส่งสารให้คนรุ่นปัจจุบันผ่านบทสวดขึ้นนำทางคนตาย จึงเป็นการส่งมอบมรดกทางวิถีวัฒนธรรมโดยทางอ้อมได้อย่างชัดเจน

ณ ที่บ้านของผู้ตาย จะมีพิธีต้อนรับบรรดาเครือญาติที่เดินทางมาแสดงความเสียใจ เมื่อญาติผู้ใหญ่คนใดเดินทางมาถึงแล้วเข้ามาในบ้าน ลูกของผู้ตายจะแสดงความเคารพด้วยท่าที่เรียกว่า “เป” คือ การก้มตัวลงกับพื้นในลักษณะเข้าและมือทั้งสองสัมผัสพื้นพร้อมกับก้มศีรษะอย่างอ่อนน้อม พร้อมกับรินเหล้าให้ 2 ถ้วยเพื่อแสดงความเคารพ และในประเด็นนี้เหล้ามิได้เป็นเพียงเครื่องดื่มเท่านั้น หากแต่เป็นการหล่อหลอมวิถีวัฒนธรรม เป็นกิจกรรมสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างกันและกันในกลุ่มเครือญาติ

นอกจากนี้ ชาวม้งยังนิยมนำเรื่องเล่าผ่าน “ตำนาน” อิงประวัติศาสตร์ มาถ่ายทอดให้ลูกหลานฟังในสองโอกาส คือ ช่วงเวลาที่พ่อแม่จะเล่าต่อมลูกหลานก่อนนอน และในโอกาสที่มีงานศพ เนื่องด้วยชาวม้งนิยมตั้งศพไว้บำเพ็ญกุศลอย่างน้อย 3-7 วัน ขึ้นอยู่กับความพร้อมของเจ้าภาพ และฤกษ์ยามเป็นหลัก และจะมีบรรดาผู้ชายต้องอยู่เฝ้าศพพร้อมกันจนได้รุ่งทุกคืน เพื่อให้บรรยากาศ เพื่อมิให้คนอยู่เฝ้าคนตายง่วงนอน จึงถือเอาโอกาสนี้สรรหาเรื่องเล่าอิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกำเนิดกลุ่มชาติพันธุ์ของตน และที่มาของการตีกลอง เป่าเพลงแคน และฆ่าวัวจากคำบอกเล่า ดังนี้

“ครั้งหนึ่งมีชาวม้ง “ตาย” ที่บ้านของตนเอง ทุกคนไม่รู้ว่าจะจัดการอย่างไรดี และลงความเห็นกันว่าควรเดินทางไปสอบถาม “เหยอเข้า” (Yawm Suab) ผู้เป็นเทพเจ้าสูงสุดที่ตนนับถือว่าท่านจะแนะนำอย่างไร จึงได้ส่งอาสาสมัครไป แต่ด้วยระยะทางไกลจึงต้องค้างแรมระหว่างทางหลายคืน ในขณะที่หยุดพักและประกอบอาหารปรากฏว่ามีเหล่าหนูมาขอกินอาหารของพวกเขา แต่พวกเขาไม่ยอมแบ่งให้และกลัวว่าหนูจะมาสร้างความรำคาญให้อีกจึงได้ฆ่าหนูตายเป็นจำนวนมาก เป็นเหตุทำให้หนูที่เหลือโกรธแค้นมาก และหนูเหล่านี้ล่องรู้ว่าคนเหล่านี้กำลังเดินทางไปคำแนะนำเกี่ยวกับการจัดพิธีศพจากเหยอเข้า จึงได้เดินทางไปก่อนและกัดหนังสือที่บันทึกการประกอบพิธีนี้ที่เทพเจ้าเหยอเข้าเตรียมไว้ให้ชาวม้งเสียหายจนหมด

เมื่อชาวม้งเดินทางไปถึงก็พบว่าหนังสือที่เหยอเข้า เตรียมไว้ให้มันได้ถูกหนูกัดจนขาดหมดแล้ว ได้ถามเทพเจ้าว่า “จะทำอย่างไรดี ในเมื่อไม่มีหนังสือนี้แล้ว” เหยอเข้าจึงบอกให้พวกเขาคิดหาวิธีเอาเองว่าจะจัดการกับคนตาย

อย่างไร ดังนั้นพวกเขาจึงช่วยกันคิดและช่วยทำกล่องและแคนขึ้นมา ใช้ประกอบกับบทสวดขึ้นนำทางคนตาย เพื่อให้ผู้ตายจะได้เดินทางกลับไปหาวิญญานบรรพบุรุษอย่างมีความสุข และในประเด็นนี้ชาวม้งได้คิดหาวิธีที่จะแก้แค้นหาคืนเช่นกัน แต่ก็ทำไม่ได้ จึงคิดถึง “วัว” ซึ่งเพื่อนกับหนูมาเป็นผู้รับผลแทน จึงเป็นที่มาของการฆ่าวัว เพื่อเป็นผู้ร่วมเดินทางและคอยรับใช้วิญญานผู้ตายที่สวรรคต”

นอกจากนี้ ในวันก่อนที่จะนำผู้ตายไปฝัง ณ สุสาน จะมีพิธีการรวมญาติพี่น้องที่เป็นลูกหลานให้มากราบไหว้วิญญานของคนตายเป็นครั้งสุดท้าย และเมื่อถึงเวลาใกล้อาหารเย็น จะมีการตั้งโต๊ะอาหารให้กับเฉพาะกลุ่มผู้หญิงได้กินอาหารก่อน เรียกว่า “ควมอ” พอตกเวลากลางคืน จะมีการสวดเรียกว่า twv zaiv โดยปราชญ์ผู้ซึ่งชาวม้งให้ความเคารพ จะเข้ามาอบรมให้กับลูกและหลานของคนตาย โดยขับร้องเป็นทำนองจังหวะไม่มีดนตรีประกอบ มีใจความโดยสรุปว่า ผู้ตายเป็นคนดี ลูกทุกคนจะต้องยึดถือเป็นแบบอย่าง เขาเป็นคนขยันทำมาหากินด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เลี้ยงลูกทุกคนมาด้วยความรัก อบรมสั่งสอนให้ลูกเป็นคนดี เป็นครูสอนให้ลูกหลานรู้จักการประกอบอาชีพ และช่วงทำยาของเพลง จะมีเนื้อหาสอนให้ลูกประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบของจริยธรรมที่ดั่งามเหมือนกับบรรพบุรุษที่เคยกระทำมา และเช้าวันรุ่งขึ้นจะนำศพออกไปที่ “เอด ฉื่อ ฉาง” (สุสาน) ลูกชายคนโตจะเผากระดาษ “ผีเสื้อกิ้ง” ซึ่งเป็นตัวแทนคนตาย (หมายถึง คนตายเป็นผู้สร้างบ้าน) หากไม่ใช่เจ้าของบ้านจะไม่เผา จากนั้นกลุ่มเจ้าภาพจะตั้งขบวนเพื่อนำศพไปยัง “เอด ฉื่อ ฉาง” ต่อไป

เมื่อไปถึงจะมีการเวียน “เอด ฉื่อ ฉาง” 9 รอบ กรณีผู้ตายเป็นชาย แต่หากเป็นหญิง จะเวียนเพียง 7 รอบ โดยมีคนเป่าแคนนำหัวขบวน ตามด้วยคนถือหน้าไม้ คนถือมิด คนถือไฟ และตามด้วยศพของคนตาย ตามลำดับ เมื่อครบตามจำนวนรอบและนำศพไปตั้งไว้ในบริเวณสุสานที่จัดเตรียมไว้ จากนั้นจะเริ่มพิธีฆ่าวัว โดยฆ่าตามจำนวนลูกชายของผู้ตายที่มีแต่ต้องแต่งงานแล้วเท่านั้นเช่น มีลูกชายที่แต่งงานแล้ว 1 คน ก็ฆ่าวัว 1 ตัว หากมี 3 คน ก็ฆ่า 3 ตัว แต่หากผู้ตายเป็นคนมีฐานะดี ก็จะมีวัวเพิ่มอีกหนึ่งตัว และกรณีผู้ตายเป็นผู้หญิงจะให้ญาติทางลูกสะใภ้เป็นผู้ฆ่าสำหรับผู้ตายแล้ว “วัว” เป็นพาหนะสำหรับเดินทางกลับไปหาบรรพบุรุษและคอยรับใช้ (ต้นทูน) และเจ้าภาพจะแบ่งบ้านส่วนเนื้อวัวให้กับทุกคนที่มาร่วมงาน ประมาณคนละ 1-2 กิโลกรัม ญาติพี่น้องของผู้ตาย 1 ขา พี่เขย 1 ขา คนที่อยู่หน้างาน 1 ขา (ญาติ) และสำหรับคนเป่าแคนจะได้รับซีโครง 3 ซี (ค่าครู) ส่วนที่เหลือทั้งหมดจะนำมาประกอบเป็นอาหารเลี้ยงรับรองญาติพี่น้องที่มาร่วมงานได้กินกันทุกคน

ในประเด็นนี้มีการกล่าวถึง “ตำนาน” อิงประวัติศาสตร์บทสวดขึ้นนำคนตายไว้ว่า (สุนัยมานุษยวิทยา-สิรินธร, 2547 :43-46) “ครั้งหนึ่งเมื่อกำเนิดมนุษย์และสรรพสิ่งขึ้นบนโลกนั้น มนุษย์กับผีอยู่ปะปนกันอย่างแยกไม่ออก จึงมักเกิดปัญหากระทบกระทั่งกันบ่อย ๆ บรรพบุรุษของชาวม้งจึงได้ปรึกษากันว่าจะทำอย่างไรดี ในที่สุดก็ได้ข้อสรุปว่าจะไปขอคำปรึกษาจากเหยื่อเข้า โดยเหยื่อเข้า แนะนำว่าให้กลับมาใช้กระดิ่งตาข่ายที่ทำด้วยทองผสมเหล็ก ร้อนเพื่อแยกมนุษย์ออกจากผี เพราะมนุษย์เป็นผู้ที่มีร่างกาย จึงไม่สามารถร้อนด้วยกระดิ่งตาข่าย ส่วนผีนั้นแปลงร่างได้ก็จะถูกร้อนแยกออกไป พวกเขาจึงกลับมาทำตามคำแนะนำดังกล่าว ซึ่งก็ได้ผลในการแยกมนุษย์ออกจากผี จากนั้นพวกเขาก็มีชีวิตอยู่อย่างสันติสุข แต่ในระยะต่อมาผีวัวและม้าปีศาจ (Nyuj ciab, Nees ciab) มากินมนุษย์จนใกล้จะสูญพันธุ์ พวกเขาจึงกลับไปขอคำปรึกษาจากเหยื่อเข้าอีกครั้งหนึ่ง เหยื่อเข้าจึงได้ส่งพญารามสูร (Yawm Xob) ลงมาส่งเสียงร้องคำรามเป็นฟ้าร้อง เพื่อข่มขู่และใช้ขวานหินทำฟ้าผ่า เพื่อลงโทษวัวและม้าปีศาจดังกล่าว พร้อมกับจับส่วนที่เหลือโดยใช้เชือกผูกเอาไว้ด้วยการเจาะรูมุกเพื่อทำให้เชือก แล้วแนะนำให้มนุษย์ฝึกปรี้อเอาไว้ใช้งานและนำมาเป็นค่าสินสอดเมื่อลูกหลานแต่งงาน ด้วยในสมัยนั้นยังไม่มีการใช้เงินและทองเป็นทรัพย์สิน

มาถึงยุคของหญิงเก่าจัวะ (Nkauj Ntsuab) และชายเจ้าหน้า (Txiv Nraug Nas) ซึ่งเป็นคู่รักกัน แต่ด้วยเก่าจัวะเป็นหญิงสาวสวยสดงดงาม เมื่อกษัตริย์จีนทรงพบเห็นเข้าจึงเกิดความหลงใหล และพยายามใช้เล่ห์กลต่าง ๆ เพื่อให้ได้นางมา คู่รักทั้งสองจึงทิ้งไร่นาและบ้านเมืองแล้วหนีเอาตัวรอดไปอยู่ยังที่ต่าง ๆ พวกเขาใช้เวลาหนีและหลบซ่อนยาวนานถึง 33,300 ปี (Peb txhiab peb vam xyoo) เมื่อทั้งสองกลับมายังบ้านเกิดก็พบว่าไร่นาและบ้านเมืองของตัวเองตกเป็นของชาวจีนหมดแล้ว ด้วยความโกรธแค้น จึงไปถอนเอาขนของวัวน้ำ (Plaub xib nyuj) มาอุดรูถ้ำที่เป็นทางระบายน้ำบนพื้นผิวโลก ทำให้น้ำค่อย ๆ เอ่อท่วมโลก ชาวจีนจึงได้นำเหล็กมาทำเป็นกลอง แล้วต้อนสัตว์เลี้ยงและเก็บเอาเมล็ดพืชพันธุ์ธัญญาหารทุกอย่างเข้าไปไว้ในนั้นกับตนด้วย ส่วนชาวมังใช้หนังสัตว์และท่อนไม้แห้งมาทำกลอง โดยมีเพียงสองพี่น้อง เก้าหมี (Nhauj Mim) พี่สาว กับเจ้าหนู (Nraug Nus) น้องชาย เท่านั้นที่เข้าไปอยู่ในนั้น เมื่อน้ำท่วมสูงขึ้นกลองเหล็กของชาวจีนได้จมลงใต้น้ำ ส่วนของชาวมังนั้นลอยขึ้นผิวน้ำ จนกระทั่งไปกระทบท้องฟ้า ซึ่งเป็นใต้น้ำที่อยู่อาศัยของเทพเจ้าเหยอเฮ่า ครั้นเหยอเฮ่าทราบที่เกิดน้ำท่วมโลกหนัก จึงส่งพญารามสูร (Yawm Xob) ลงมาใช้เหล็กแทงผืนแผ่นดินให้ทะลุเพื่อระบายน้ำไปยังใต้บาดาล จากนั้นน้ำบนพื้นผิวโลกจึงค่อย ๆ ลดลงเข้าสู่ปกติ ทั้งสองจึงกลับลงมาสู่พื้นผิวโลก เมื่อออกมาจากกลองก็พบว่าไม่มีมนุษย์ สัตว์ พืช และสิ่งมีชีวิตอื่นใดเหลืออยู่เลย จึงเกิดคำถามกับตัวเองว่า พวกเราเป็นพี่น้องกันจะแต่งงานกันได้หรือ แล้วใครจะเป็นผู้ให้กำเนิดลูกหลานมนุษย์เพื่อสืบทอดเผ่าพันธุ์ให้อยู่ในโลกนี้ต่อไปอย่างไร เมื่อไปถามเหยอเฮ่า จึงได้รับคำแนะนำว่าให้ทั้งสองนำโมหินขึ้นไปบนยอดเขา โดยฝ่ายหญิงแบกซีกล่าง ส่วนฝ่ายชายแบกซีกบน แล้วให้ทำการเสี่ยงทายโดยกลิ้งลงจากเขาคนละด้าน ถ้าโมหินทั้งสองข้างลงมาประกบกันที่เชิงเขาก็ให้แต่งงานกันได้ เท่านั้นยังไม่พอ ให้ฝ่ายหญิงถือเข็มแล้วให้ฝ่ายชายโยนปลายด้ายดูว่าเข้ารูเข็มหรือไม่ ถ้าเข้าจึงสามารถแต่งงานกันได้ ทั้งสองจึงกลับมาทำตามคำแนะนำ ปรากฏว่าโมหินทั้งสองข้างกลิ้งมาประกบกันที่เชิงเขาและปลายเส้นด้ายก็เข้ารูเข็มเช่นกัน จึงแต่งงานอยู่กินกันฉันสามีภรรยา จากนั้นเก้าหมีได้ตั้งครุฑ เมื่อคลอດลูกออกมากลับพบว่าลูกตนมีลักษณะผิดปกติ คือ ไม่มีใบหน้า แขน และขา แต่เป็นรูปทรงกลมเหมือนลูกโป่งที่อ่อนปวกเปียกกลิ้งไปมาเท่านั้น

เช่นเดียวกับการศึกษาของ ยิงยง เทาประเสริฐ (2549 : 7-8) กล่าวว่า ด้วยความโกรธของผู้เป็นพ่อ จึงใช้มีดผ่าลูกของตนเอง ปรากฏว่าภายในมีลักษณะเหมือนเครื่องในของมนุษย์ เมื่อเป็นเช่นนั้นทั้งสองจึงสืบเป็นจีน ๆ โดยโยนส่วนหนึ่งลงลำห้วยแล้วเสกให้เป็นชาวพื้นราบ โยนอีกส่วนหนึ่งขึ้นบนภูเขาแล้วเสกให้กลายเป็นชนเผ่าต่าง ๆ สำหรับในส่วนของชาวมังได้สับย่อยออกเป็น 12 ชิ้น แล้วเสกให้เป็นชนต่าง ๆ เพื่อให้ลูกหลานที่มีสกุลแซ่ที่ต่างกันให้สามารถแต่งงานกันได้ และให้กำเนิดลูกหลานที่สมบูรณ์เหมือนมนุษย์ ซึ่ง 12 แซ่ ได้แก่ 1) แซ่หว่าง 2) แซ่จาง หรือ แซ่หยาง 3) แซ่ม้าหรือแซ่มั่ว 4) แซ่หยาง 5) แซ่ซังหรือมั่งเมาะ 6) แซ่ท้อหรือแซ่ท้าว 7) แซ่เล่าหรือมั่งกือ 8) แซ่ค่าง หรือแซ่จ้าวหรือมั่งปลัว 9) แซ่กือ 10) แซ่หาญ 11) แซ่ลีหรือมั่งจาย และ 12) แซ่เฮ้อ การแบ่งสายตระกูลแซ่เหล่านี้ส่งผลต่อกฎจารีตที่สำคัญ คือ ชาวมังจะห้ามการแต่งงานในสายสกุลแซ่เดียวกันอย่างเด็ดขาด เพื่อหลีกเลี่ยงความผิดปกติของลูกที่จะเกิดมา โดยออกกฤษฎีกาว่าการแต่งงานในแซ่เดียวกันจะทำให้ชีวิตคู่ไม่มีความสุข อยู่อย่างลำบาก ถึงจะอยู่ต่างที่ต่างถิ่นกันก็ตาม ให้ถือเสมือนเป็นพี่น้องร่วมสายเลือดบิดามารดาเดียวกัน

นอกจากนี้ พิธีบำเพ็ญกุศลศพของชาวมัง มีรายละเอียดของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์มั่งกับชาวจีน เช่นกัน นั่นคือ การออกศึก (Tsa Rog) และกับการทำพิธีไม่ให้ชาวจีนแย่งชิงของมีค่า (Ua Suav Huas) ของผู้ตายก่อนที่จะฝังศพ รูปแบบพิธีกรรมที่เริ่มจากการที่หมอแคนเป็นผู้เป่าแคนนำขบวน แล้วตามด้วยคนถือหน้าไม้ คนถือปืน คนเป่าเขาควายหรือกระบอกไม้ไผ่และวัสดุอื่น ๆ ที่จำเป็น แล้ววนไปรอบ ๆ บ้านที่มีศพ ถ้าผู้ตายเป็น

ผู้ชายก็จะวน 9 รอบ แต่ถ้าเป็นผู้หญิงจะวนเพียง 7 รอบ และมีหมอแค้นอีกคนหนึ่งเป่าทำพิธีอยู่ในบ้าน แต่จะออกมาคอยรับหมอแค้นคนข้างนอกบ้านที่ประตูบ้าน ส่วนคนถือปืนก็เดินไปยิงปืนไป คนถือเขาควยหรือกระบองไม้ไผ่ก็เป่าไปใช้ไม้เคาะตีไป ส่งเสียงอีกทีก็กรี๊ดโครมไปรอบ ๆ หมู่บ้าน ซึ่งในสมัยอดีตนั้นการทำเช่นนี้เพื่อเป็นการลงข้อศอกให้เข้าใจว่าชาวม้งมีความพร้อมที่จะออกศึกตลอดเวลา ทำให้ไม่กล้าเข้ามารุกราน

นอกจากนี้เมื่อสมัยที่ยังอาศัยอยู่ในประเทศจีนนั้น เกิดสงครามครั้งใหญ่ระหว่างกลุ่มชาวม้งกับชาวจีน การสู้รบในครั้งนั้นดำเนินไปอย่างยืดเยื้อ โดยชาวม้งเป็นกลุ่มที่ถูกชาวจีนเข้าปิดล้อม ระหว่างการสู้รบนั้นเอง ผู้นำของชาวม้งได้ล้มป่วยและเสียชีวิตลง เพื่อไม่ให้ฝ่ายข้าศึกรู้เรื่องนี้ ทหารม้งจึงจัดกำลังออกลาดตระเวนรอบ ๆ ชุมชนของตนตามปกติ โดยที่มิคนถือปืน ถือดาบ ถือหน้าไม้ เขาควย และอาวุธอื่น ๆ ไปด้วย เมื่อข้าศึกเห็นการเคลื่อนไหวอย่างสม่ำเสมอคงกล่าว จึงไม่กล้ายกทัพเข้าประชิดเมืองและได้ล่าถอยกลับไปที่สุดในที่สุด ทำให้ไม่มีใครเข้ามาก่อวินาศกรรมในการจัดพิธีศพของผู้นำของชาวม้ง ฉะนั้นขั้นตอนของพิธีจึงได้รับการสืบทอดต่อ ๆ กันมาจนกระทั่งทุกวันนี้

ในประเด็นนี้ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (2547) ได้ระบุบทสวดขึ้นนำทางคนตายเพิ่มเติมว่า ครั้งหนึ่งนานมาแล้วมีหญิงโสดชาวม้งคนหนึ่งนั่งปักผ้าอยู่บนลานหินที่ชายป่าใกล้หมู่บ้าน ด้วยความว่าเหวหัวใจ (Kho siab) นางจึงคร่ำครวญออกมาเป็นบทเพลงแห่งรัก ขณะนั้นมีหมาป่าตัวหนึ่งออกมาจากป่าตามเสียงเพลงไปจนพบต้นเสียง ทำให้เกิดความสัมพันธ์กันระหว่างนางกับเจ้าหมาป่าขึ้น ไม่นานนางก็ได้ตั้งครรภ์ขึ้น ด้วยความกลัวว่าจะถูกนินทาจากชาวบ้าน และเกิดความอับอายกับลูกที่กำลังจะเกิดมา นางจึงฆ่าหมาป่าตัวนั้นแล้วนำไปฝังทิ้งที่ได้ต่อไม้เหนือหมู่บ้าน

เมื่อนางให้กำเนิดลูกน้อยมาเป็นมนุษย์ จึงตั้งชื่อว่า “จื่อซ้อ” (Tswb Tshoj) ด้วยความที่เป็นเด็กกำพร้าพ่อเมื่อโตขึ้นเขาจึงไปรับจ้างเลี้ยงวัวและม้าให้กับชาวจีน การที่เขาต้องพาสัตว์เลี้ยงไปดื่มดื่มน้ำในสระกลางทุ่งหญ้าทุกวันทำให้เขาได้พบและใกล้ชิดกับเจ้าวัวน้ำ (Xib Nyu) ที่อยู่ในสระตัวหนึ่ง ถึงขนาดสามารถไปจับและขึ้นไปขี่มันได้ วันหนึ่งนายจ้างมาเห็นเข้า ด้วยความเชื่อว่าเจ้าวัวน้ำเป็นสัตว์ที่จะบันดาลโชคลาภให้ขึ้นเป็นใหญ่เป็นโตถึงระดับกษัตริย์ได้ เขาจึงออกอุบายให้จื่อซ้อนำเอาถุงเท้ากระดูกของบรรพบุรุษของตนไปให้เจ้าวัวน้ำกิน แต่จื่อซ้อเองก็ล่วงรู้เรื่องนี้เช่นกัน จึงกลับมาหาเท้ากระดูกของพ่อตนเอง เมื่อกลับมาถามแม่กลับบ้ายเบี่ยงไม่ยอมบอกความจริง เมื่อนางได้ฟังเหตุผลและทนการอ้อนวอนไม่ไหวจึงความจริงไปและบอกจุดที่นางเอาไปฝัง จื่อซ้อจึงไปขุดเอากระดูกของพ่อมาบดใส่ถุงเล็ก ๆ

วันรุ่งขึ้น เขาแอบนำถุงเท้ากระดูกของพ่อไปด้วย ที่สระน้ำ เมื่อเห็นเจ้าวัวน้ำโผล่ขึ้นมาอาบแดดที่ขอบสระดังเช่นทุกวัน เขาจึงเอาถุงเท้ากระดูกของพ่อทำที่โยนใส่ปากเจ้าวัวน้ำกลับไม่ยอมอ้าปาก เมื่อทำท่าจะโยนถุงของนายจ้างเจ้าวัวน้ำกลับอ้าปากกว้าง ขณะที่อ้าปากค้างอยู่นั้น จึงตัดสินใจโยนถุงของตัวเองเข้าไปในปาก แต่ปรากฏว่าถุงเท้ากระดูกเข้าไปในท้องแล้วก็ไหลออกทางก้นของเจ้าวัวน้ำทันที ตอนเย็นเขาจึงกลับมาบอกนายจ้างว่าเอาถุงเท้ากระดูกไม่ยอมอยู่ในท้องจะทำอย่างไรดี นายจ้างจึงบอกว่าเมื่อโยนเข้าปากแล้วให้รีบเข้าไปตบที่ก้นสามที แล้วกลับมาตบที่ปากอีกสามทีถุงเท้ากระดูกก็จะค้างอยู่ในท้อง

วันถัดมาเขาได้ทำตามคำแนะนำพบว่าได้ผลจริง ๆ โดยทำท่าจะโยนของนายจ้างให้วัวน้ำกินก่อนเมื่อมันอ้าปากจึงโยนของตนเองลงไปแทน แล้วรีบไปตบที่ก้นและปาก ในขณะที่เจ้าวัวน้ำกำลังหันหลังกลับลงไปกินน้ำจึงโยนถุงของนายจ้างตามไป ปรากฏว่าไปติดอยู่ที่เขาข้างหนึ่งของเจ้าวัวน้ำ เขาจึงปิดเรื่องนี้ไว้

ต่อมาเมื่อจื่อซ้อมีโอกาสไปรับเรียน ก็เป็นคนเฉลียวฉลาดและเก่งกว่าใคร ๆ ในห้องเรียน ด้วยความเฉลียวฉลาดของเขาในที่สุดเมื่อเติบโตใหญ่ก็ได้รับการยอมรับและขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองประเทศ เมื่อเขาปกครองได้ระยะหนึ่งก็ถูก

ชาวจีนออกอุบายแย่งชิงตำแหน่ง โดยตกลงกันว่าให้ปลูกต้นไม้คนละต้น แล้วดูว่าวันรุ่งขึ้นของใครออกดอกจะได้เป็น กษัตริย์ เมื่อทั้งสองปลูกต้นไม้ด้วยกันในตอนเย็นแล้ว ก่อนฟ้าสว่างชาวจีนแอบลุกขึ้นมาดู พบว่าต้นไม้ของ จื่อซ้อเริ่ม แตกดอก จึงทำการแอบขุดแล้วสลัดกับของตน เมื่อได้เวลานัดหมาย ทั้งสองฝ่ายไปดูต้นไม้ที่ปลูกเอาไว้พบว่า ของ ชาวจีนมีดอก แต่ของจื่อซ้อ (ชาวมัง) ไม่มี เขาารู้สึกแค้นใจว่าต้นไม้ของตนเองถูกขุดและสับเปลี่ยนไป แต่ก็ไม่หาเหตุผลมา สู้กับชาวจีนไม่ได้ ในที่สุดจึงยอมลงจากตำแหน่งกษัตริย์แล้วให้ชาวจีนเป็นแทน

อย่างไรก็ตาม ด้วยคุณงามความดีที่จื่อซ้อมีต่อประเทศชาติ เมื่อจื่อซ้อเสียชีวิตลงนั้นชาวจีนได้จัดพิธีศพให้ อย่างสมเกียรติ แต่ความมีใจอันไม่ประสงค์ดีของชาวจีนยังมีอยู่ จึงได้ใช้แผนเหล็กทำเป็นหีบศพและแผ่นหินมาบุหลุม ฝังศพ เพื่อป้องกันมิให้จื่อซ้อกลับมาเกิดใหม่ได้อีก หรืออย่างน้อยก็ต้องใช้ระยะเวลาเป็นร้อยเป็นพันปี จึงจะสามารถ ทำให้เหล็กสึกกร่อนลงได้

สรุปได้ว่า อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ชุมชนมั่ง ผ่าน “ตำนาน” พบว่า ชาวมังมีกระบวนการสร้าง และสืบ ทอดความมีตัวตน ผ่านการบำเพ็ญกุศลศพ ด้วยวิธีการเล่าเรื่องราวปากต่อปาก (Oral Tradition) จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีก รุ่นหนึ่ง และจากบทสวดซึ่งนำทางคนตาย คือ กระบวนการผลิตซ้ำ (Reproduction) ทางอัตลักษณ์ ส่งผลต่อการซึม ซึบความรู้สึกนึกคิด และการสร้างอุดมการณ์ของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประวัติศาสตร์ มีรากเหง้า มีความเชื่อ ร่วมกัน (เหยื่อเข้า) โดยกระบวนการ “สื่อสาร” เรื่องเล่าเรื่องทางประวัติศาสตร์ที่เกิดจากการบำเพ็ญกุศลศพ ผ่าน สมาชิกใหม่ของตนเอง จนกลายเป็นประเพณีปฏิบัติของกลุ่มตนเอง อย่างไรก็ตาม ในแต่ละยุคสมัยนั้นมีการทบทวนถึง ความไม่เหมาะสมของพิธีกรรมที่ปฏิบัติต่อกันมายาวนาน โดยประกอบพิธีกรรมมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุค สมัย และมีความสอดคล้องกับกระแสโลกสมัยใหม่อย่างเหมาะสม และสามารถต่อยอด และสืบทอดจิตสำนึกทาง ประวัติศาสตร์ (Historical Consciousness) พร้อมกับการแสดงตัวตนบนพื้นที่ได้อย่างมั่นคง

2. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ชุมชนมั่งผ่าน “ตำนาน” บทสวดซึ่งนำทางคนตาย โดยใช้เทคนิคการอธิบาย “ระบบสังคม” และหน้าที่พื้นฐาน 4 ประการ มีรายละเอียด ดังนี้

2.1 การปรับตัว พบว่า อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ ในพิธีบำเพ็ญกุศลศพของชุมชนมั่ง (ภาพ อดีต) คือ เครื่องมือที่ใช้ในการจัดความสัมพันธ์ทางสังคม โดยระบบอาวุโสของสายสกุลแซ่ (ชายเป็นใหญ่) บน พื้นฐานของความเชื่อที่เกิดจากเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ ที่บอกถึงรากเหง้าของความมีตัวตน ผ่านบทสวดซึ่งนำคน ตาย ส่งผลต่อการประกอบพิธีกรรมแบบดั้งเดิม เชื่อมโยงเข้ากับระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และคนกับ วิญญาณบรรพบุรุษ และยังคงมีการรักษาอัตลักษณ์ทางการแต่งกายให้กับผู้ตายแบบดั้งเดิม ในชุด “เค้าลัวเล่า” และ ถักรองเท้าจากใยกันซงให้กับผู้ตายอีกหนึ่งคู่ สำหรับใส่เดินทางไปหาบรรพบุรุษ

2.2 การบรรลุปาหมาย พบว่า บทสวดซึ่งนำทางคนตาย คือ สื่อระหว่างคนเป่าแคน คนตีกลอง และวิญญาณของผู้ตาย จะได้กลับไปหาบรรพบุรุษของตนเอง เป็นการเล่าเรื่องราว ผู้ตายเป็นใคร มาจากที่ไหน จะได้ เดินทางกลับได้ถูกต้อง สิ่งเหล่านี้ คือ ยุทธวิธีการสร้างสำนึกร่วมต่ออุดมการณ์ของความเป็นกลุ่มเครือญาติที่มี วิญญาณบรรพบุรุษเดียวกันมาอย่างยาวนาน และการบำเพ็ญกุศลศพ ได้แสดงถึงความมีตัวตน ที่คนรุ่นปัจจุบันได้ทำ ให้คนรุ่นอนาคตได้เห็น เพื่อเป็นการส่งสารต่อคนรุ่นอนาคต จะต้องร่วมกันรักษา และสืบทอดมรดกของพิธีบำเพ็ญ กุศลศพให้คงอยู่ตลอดไป รวมถึงการรักษาอัตลักษณ์เฉพาะ คือ การแต่งกาย การเป่าแคน การตีกลอง และการฆ่าวัว

2.3 บูรณาการ พบว่า ชุมชนได้ให้ความสำคัญกับระบบคุณค่าแบบดั้งเดิมในพิธีบำเพ็ญกุศลศพ ซึ่งครั้งหนึ่ง ญาติของผู้ตาย จะนำศพวางไว้บนม้าผี (ความสูงระดับอก) ทำให้ผู้ร่วมงานได้เห็นภาพที่ดูแล้วไม่น่ามองและเกิดความ

กล่าวได้ แต่ในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ กล่าวคือ ได้มีการนำโลงเย็น (สมัยใหม่) มาใช้ ซึ่งมีความสะดวกและสามารถเก็บรักษาศพไว้ได้นาน โดยไม่ส่งกลิ่นออกมา และสิ่งสำคัญ คือ จะทำให้ผู้ที่มาร่วมแสดงความเสียใจไม่เกิดความกลัว แต่อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญของการรักษาอัตลักษณ์ คือ โลงศพจะต้องวางอยู่บนผ้าฝ้าย ซึ่งเป็นวิธีแบบดั้งเดิม

สำหรับขั้นตอนในการนำผู้ตายไปที่ “เจอ ฉือ ฉาง” (สุสาน) นั้นจะมีคนเป่าแคนนำหน้า ตามด้วย คน ถือดาบ ถือหน้าไม้ และถือไฟ (เป็นสะเก็ดคนโต) ซึ่งสอดคล้องกับเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ คือ เป็นการป้องกันมิให้ชาวจีนมาแย่งชิงของมีค่าของคนตายก่อนที่จะฝังคนตาย และการลงขันศีกมิให้ยกกองทัพเข้ามาโจมตี แสดงให้เห็นถึงการบูรณาการความเชื่อแบบดั้งเดิม หรืออาจกล่าวได้ว่า “ตำนาน” ได้ทำหน้าที่ส่งสารจากคนรุ่นอดีต เพื่อที่จะให้คนรุ่นปัจจุบันได้ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ พร้อมกับส่งมอบมรดกการบำเพ็ญกุศลศพให้กับคนรุ่นอนาคต โดยวิธีการทำให้อุ และแสดงให้เห็น

ในประเด็นเกี่ยวกับการฆ่าวัว ณ สุสาน ชาวเมืองได้บูรณาการเรื่องเล่าเกี่ยวกับวัวและม้าปีศาจ (Nyuj ciab, Nees ciab) มากินมนุษย์จนใกล้จะสูญพันธุ์ บรรพบุรุษจึงในสมัยนั้นจึงกลับไปกราบหูลและขอคำปรึกษาจากเหยื่อเข้า และได้ส่งพยากรณ์ (Yawm Xob) ลงมาส่งเสียงร้องคำรามเป็นฟ้าร้องเพื่อข่มขู่ และใช้ขวานหินทำฟ้าผ่าเพื่อลงโทษวัวและม้าปีศาจดังกล่าว พร้อมกับจับในส่วนของที่เหลือแล้วใช้เชือกผูกเอาไว้ด้วยการเจาะรูจมูก (Chaws neswg) เพื่อให้เชื่อง ดังนั้น “วัว” จึงเป็นวิถีผลิตที่เกี่ยวข้องกับพิธีบำเพ็ญกุศลศพ นับแต่นั้นมา

การฆ่าวัว เป็นการบูรณาการเชื่อมโยงกับวิถีวัฒนธรรมในประเด็น ระบบผลิตที่เกิดจาก “ตำนาน” ส่งผลต่อวิถีชาวม้งทุกครัวเรือนต้องเลี้ยงวัว เพื่อใช้ในการบำเพ็ญกุศลศพ อันเป็นระบบคุณค่าที่แสดงออกถึงความกตัญญูของลูกที่พึงกระทำต่อบุพการี (พ่อและแม่) เพื่อเป็นการรักษาสมดุลทางด้านจิตใจ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับความเชื่อ (วิญญาณบรรพบุรุษ) และสุดท้าย คือ ระบบความสัมพันธ์ ระหว่างคนที่มาแสดงความเสียใจ เปรียบเสมือนเครือญาติ และการร่วมรับประทานอาหารของผู้ที่มาร่วมงาน คือ การสานสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน

2.4 การรักษาแบบแผน จาก “ตำนาน” กล่าวว่า ชาวม้งจึงออกเดินทางไปพบเหยื่อเข้า เพื่อขอหนังสือมาประกอบพิธีเกี่ยวกับคนตาย แต่ถูกหนูกันขาดหมด เหยื่อเข้า บอกให้ชาวม้งคิดหาวิธีเอง ดังนั้น ชาวม้งจึงทำแคนและกลองขึ้นมาใช้เป็นส่วนประกอบ สำหรับการแต่งกายของคนตาย จะต้องแต่ชุดยาวหรือชุดคนแก่ “เค้าลัวเล่า” (เป็นชุดเดียวกับชุดเจ้าสาว ที่หญิงชาวม้งทุกคนจะเก็บไว้ใส่สักครั้งในชีวิตที่จากโลกนี้) และผู้ที่เข้าร่วมแสดงความเสียใจกับผู้ที่เสียชีวิตนั้นต้องแต่งกายอย่างสุภาพที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของความเป็นชาวม้ง สิ่งทีกล่าวมาทั้งหมด คือ ระบบคุณค่าที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ที่แสดงออกถึงความผูกพัน เพื่อคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ของตนเอง

ในประเด็นเรื่อง เก้าหมึกกับเจ้าหนู (Nhauj Mim, Nraug Nus) สองพี่น้องแต่งงานกัน เมื่อลูกที่เกิดออกมาผิดปกติ คือ ไม่มีใบหน้า ไม่มีแขน และไม่มีขา แต่เป็นรูปทรงกลมเหมือนลูกโป่งที่อ่อนปวกเปียก กลิ้งไป กลิ้งมาเท่านั้น กลายเป็นกฎจารีตทางสังคม คือ ห้ามแต่งงานในสายสกุลเช่นเดียวกันอย่างเด็ดขาด โดยออกอุบายว่า จะทำให้ชีวิตคู่ไม่มีความสุข อยู่อย่างลำบาก ถึงจะอยู่ต่างที่ ต่างถิ่นกันก็ตาม ให้ถือเสมือนเป็นที่พี่น้องร่วมสายเลือดพ่อแม่เดียวกัน

สรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์พบว่า ระบบสังคมและการทำหน้าที่พื้นฐานบนความสัมพันธ์ในอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ชุมชนม้ง ผ่าน “ตำนาน” บทสวดขึ้นนำทางคนตาย ที่เกิดจากความเชื่อแบบดั้งเดิม (ศาสนาวินญาณ)

มาเป็นกลไกการกำหนดพฤติกรรมกรำเพ็ญกุศลศพ และเราเรียกสิ่งนี้ว่า “หน้าที่” และเมื่อพิจารณาหน้าที่พื้นฐาน จะมีการอธิบายถึงสายสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเชื่อมโยงถึงวิถีชีวิตในเรื่องของ ระบบผลิต คือ ผลิตชุดความรู้อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม รูปแบบการกรำเพ็ญกุศลศพที่ให้ความสำคัญกับ “ความกตัญญู” ระบบความสัมพันธ์ คือ กลุ่มเครือญาติที่เข้ามาร่วมงาน มีการแสดงออกถึงความรัก และความห่วงหา พร้อมแสดงพลังของความเป็นกลุ่มเครือญาติด้วยร่างกายและทรัพย์สิน (อาหาร) ร่วมกันการกรำเพ็ญกุศลศพ ให้กับคนตาย และ ระบบคุณค่า คือ การส่งมอบอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ให้กับคนรุ่นอนาคต ซึ่งเป็นกระบวนการต่อยอดย้าจิตสำนึกร่วมทางประวัติศาสตร์ (Historical Consciousness) ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่มีรากเหง้ามาอย่างยาวนาน

อภิปรายผลการวิจัย

1. แหล่งกำเนิดของชนชาติเหมียวมีความสัมพันธ์กับ “ซานเหมียว” และ “หนานหนาน” ในยุคคังคังบรพพ์ คือ ตั้งแต่ประมาณ 5,000 ปีก่อน บรรพบุรุษชาวเหมียวหรือม้งน่าจะมาจากชนเผ่าที่เรียกตัวเองว่า “จิวลี่” ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ราบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเหลือง และแม่น้ำแยงซี โดยมีจิวหยู (Chi You/Txiv Wawg) จากนั้นชาวเหมียวจึงได้อพยพลงทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ เข้าสู่บริเวณทะเลสาบตั้งถิ่น (Dong Ting) มณฑลหูหนาน สอดคล้องกับ จูทาจอร์ (จามจูรี) ผดุงชีวิต, (2551 : 60) กล่าวถึงหน้าที่ของประวัติศาสตร์สามารถนำมาอธิบายว่า “เราคือใคร บรรพบุรุษของเราเป็นใคร” มีการอธิบายถึงสถานการณ์ และสถานภาพของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมที่สูงต่ำ ไม่เท่ากันเพราะเหตุใด รวมไปถึงบทบาทในฐานะที่เป็น “บทบัญญัติ” แนวทางในการประกอบอาชีพต่าง ๆ ของแต่ละกลุ่มชนที่แตกต่างกัน มนุษย์จำเป็นต้องมีการเรียนรู้ผ่านการรับรู้ จึงมีรูปแบบการรับรู้ และวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดความหมาย โดยส่งผ่านทางประสบการณ์ของมนุษย์ ขึ้นอยู่กับภูมิหลังทางประวัติศาสตร์

อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ชุมชนม้ง ผ่าน “ตำนาน” คือ กระบวนการสร้างและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมในการกรำเพ็ญกุศลศพ มีการผลิตซ้ำ (Reproduction) พิธีกรรม ที่แสดงถึงความมีตัวตน ส่งผลต่อการซึมซับความรู้สึกนึกคิด และการสร้างอุดมการณ์ของความเป็นอัตลักษณ์ โดยถ่ายทอดเรื่องเล่าที่เกิดจากภาพอดีต ผ่านสมาชิกใหม่ของตนเองในแต่ละรุ่น สอดคล้องกับ วสันต์ ปัญญาแก้ว (2559 : 50) กล่าวว่า อัตลักษณ์ มีความเชื่อมถึง “ความเป็นปัจเจก” ที่เชื่อมต่อกับระบบสังคม เป็นเรื่องของการใช้สัญลักษณ์ (Symbols) เพราะการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์เกี่ยวกับมิติ “ภายใน” ของความเป็นตัวเราอย่างมาก ทั้งในด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด และ สอดคล้องกับ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (2547 : 64-67) ระบุว่า กระบวนการและเนื้อหาในการสร้าง และสืบทอดความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ม้ง ในการกรำเพ็ญกุศลศพ ผ่าน “ตำนาน” เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ คือ กระบวนการสร้าง และ สืบทอดอัตลักษณ์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อความเป็นตัวตน และเป็นกลไกในการซึมซับ และสามารถสร้างความตระหนักในอุดมการณ์ของความเป็นชาติพันธุ์ของตนเองต่อสมาชิก และต้องการแยกความเป็น “เขา เป็น เรา” ให้ชัดเจน

2. ระบบสังคมและการทำหน้าที่พื้นฐานที่ให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ชุมชนม้ง ผ่าน “ตำนาน” บทสวดขึ้นน้ำทางคนตาย สอดคล้องกับ ศิริพร ณ ถลาง (2557 : 366, 377-378) กล่าวว่า เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์วิถีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม จะเกี่ยวข้องกับผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่ทำให้ “มนุษย์” ต้องประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ เพื่อใช้ในการสร้างขวัญ กำลังใจ และให้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีดำรงอยู่ และประวัติศาสตร์วิถีชุมชน คือ กระบวนการเปิดพื้นที่ทางสังคมให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ของตนได้มีที่ยืน

ในประเด็น เรื่อง แก้วหมึกกับเจ้าหนู (Nhauj Mim, Nraug Nus) สองพี่น้องแต่งงานกัน เมื่อลูกที่เกิดออกมา จะมีความผิดปกติ เป็นสิ่งที่เกิดจากสำนึกร่วมทางประวัติศาสตร์ เกี่ยวข้องกับระบบความสัมพันธ์กลุ่มเครือญาติได้อย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งส่งมอบมรดกทางวัฒนธรรมให้กับชาวเมืองนาคได้อย่างสมบูรณ์ สอดคล้องกับ ศิริพร ฦ กลาง (2557 : 366, 377-378) กล่าวว่า “ตำนาน” คือ กระบวนการอธิบายกำเนิด และอัตลักษณ์ของกลุ่มชน (Myth of Origin) และบทบาท และสถานภาพ เพื่อให้คนในสังคมที่มีความเชื่อแบบดั้งเดิมหรือสังคมประเพณี โดยใช้เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์มาอธิบายกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ตนเป็นใคร มีกำเนิดอย่างไร พร้อมกับกำหนดรูปแบบการจัดความสัมพันธ์ของสายสกุล (แซ่) ที่สมาชิกในกลุ่มจะต้องประพฤติปฏิบัติ ซึ่งเปรียบเสมือน “จารีต” ของกลุ่มตนเอง

การอธิบายถึงสายสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์จึงได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเชื่อมโยงถึงวิถีชีวิตในเรื่องของ ระบบผลิต ระบบความสัมพันธ์ และ ระบบคุณค่า คือ การส่งมอบอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ให้กับคนรุ่นนาค สอดคล้องกับ ศิริพร ฦ กลาง, (2557 : 364) กล่าวว่า ทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยม มองว่าวัฒนธรรมส่วนต่าง ๆ ในสังคมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทั้งทางด้านปัจจัยพื้นฐาน ทางด้านความมั่นคงของสังคม และความมั่นคงทางด้านจิตใจ ในสังคมประเพณี พิธีกรรมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ถึง 2 ด้าน คือ ทั้งด้านสังคมและทางด้านจิตใจ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปถอดบทเรียนเพื่อเป็นสื่อในการส่งเสริมและนำเสนออัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ชาวม้ง ให้กับผู้ที่มีความสนใจด้านสังคมวิทยาหรือบุคคลทั่วไป เพื่อสร้างการยอมรับและความเข้าใจอันดีต่อกันในความหลากหลายทางเชื้อชาติ ความเชื่อและวัฒนธรรม นำไปสู่ความเป็นหนึ่งเดียวและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขสืบไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยต่อยอดภูมิปัญญาการทอผ้าแบบดั้งเดิมในวิถีวัฒนธรรมการแต่งกายจากใยกันซง
2. กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่จังหวัดตาก มีอัตลักษณ์ประเพณีที่ตึงงามและมีชุดความรู้แบบดั้งเดิม ควรมีการศึกษาวิจัย เรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ่านประเพณี ตามปฎิทินกลุ่มชาติพันธุ์ม้งแบบมีส่วนร่วม”

เอกสารอ้างอิง

เกรียงไกร เกิดศิริ. (2551). ชุมชนกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อูษาคเนย์.

ชนิษฐา จิตชินะกุล. (2545). คติชนวิทยา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

คณะกรรมการวิชามนุษย์กับสังคม ศูนย์วิชาบูรณาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2559). มนุษย์กับสังคม.

(พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- จุฬาพรธรร (จามจุรี) ผดุงชีวิต. (2551). วัฒนธรรม การสื่อสารและอัตลักษณ์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นียบรรณ (ผลวิณะ) วรรณศิริ. (2550). มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (บรรณาธิการ). (2546). อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- พระธรรมปิฎก และคณะ. (2552). วิถีชุมชน : สุ จิ ปุ ลิ 5. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ภาณุเดช เกิดมะลิ. (บรรณาธิการ). (2552). วิถีแห่งจอมป่า รักษาผืนป่าตะวันตก. กรุงเทพฯ : ที คิว พี.
- เมตตา (กฤติวิทย์) วิวัฒน์นุกุล. (2559). การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยิ่งยง เทาประเสริฐ. (บรรณาธิการ). (2549). ตำราการแพทย์และสมุนไพร. เชียงราย : วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- ยศ สันตสมบัติ และคณะ. (2547). นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ทรัพยากรชีวภาพและสิทธิชุมชน. เชียงใหม่ : วิทอินดีไซน์
- ยศ สันตสมบัติ (2551). อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- วสันต์ ปัญญาแก้ว. (บรรณาธิการ). (2559). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคมวิทยา. เชียงใหม่ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2557). ทฤษฎีคติชนวิทยา : วิถีวิทยาในการวิเคราะห์ ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____ . (2559). มองคติชน เห็นตัวตน ชาติพันธุ์. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2559). ความรู้เบื้องต้นทางสังคมวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (องค์การมหาชน). (2547). วาทกรรมอัตลักษณ์. กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พรีนติ้งเฮ้าส์.
- สุขเกษม ขุนทอง. (2561). แนวทางการป้องกันพฤติกรรมการเผยแพร่สารเสพติดบนฐานจารีตมั่งแบบมีส่วนร่วมของนักเรียนโรงเรียนบ้านเจดีย์โคะ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. กำแพงเพชร : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร แม่สอด.
- สุขเกษม ขุนทอง และวชิระ พิมพ์ทอง. (2561). พฤติกรรมการปรับตัวของมนุษย์บนฐานประวัติศาสตร์วิถีจารีตมั่งชุมชนบ้านเจดีย์โคะ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. กำแพงเพชร : คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร แม่สอด.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2552). ทฤษฎีสังคมวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย